

ХОЛОДНІ СПОГАДИ ПІСЛЯВОЄННОЇ ПОРИ!

Писати про війну завжди не просто. Романтика воєнної пори присутня лише у творах письменників та кінофільмах. Їснують ці воєнні теми у жанрах літератури та мистецтва для того, щоб якимось чином скрасити реальну жорстокість, що її породжує війна. Війна - це відчужене розуміння, не притаманне людині і не властиве мирному укладу людського життя. Тому завжди зі страхом, відчаєм і холодом в душі промовляє людина це жорстоке слово – війна. А спогади свідків про неї - це знову підсвідоме повернення до тих страшних днів, коли межа людського життя не залежала від самої людини.

В історії людства Друга світова війна - чи не найбільше лихо. До цього часу, а вже минуло сімдесят один рік від завершення тієї бойні, історики не можуть вирахувати точну кількість жертв, не можуть зважити всі затрати і, найголівніше, немає таких книг, в котрих можливо описати і виміряти величину людського горя, що його принесла тодішня війна. То був страшний час, котрий із кожним новим прожитим днем віддаляється від нас. Учасників і свідків тих суворих днів стає все менше і менше. Старші покоління змінюються новими поколіннями. Але, щоб не повторити тих давніх помилок, не варто забувати того, що принесла війна народам світу, мирним, працюючим людям... Варто пам'ятати про ціну і жертви, про бідність і сльози, про відбудову і повернення до нового життя.

Друга світова війна розгорілася у вересні 1939 року і повільно, з року в рік, розповзалася країнами Європи, Африки, Азії. Вона біла, жовта, червона...

проводили й коротали своє дитинство за колючою проволокою. Тривало це аж до визволення Полісся від фашистів. У сорок четвертому повернулися бранці до своїх домівок, а тут - голод, хвороби, бідність.

– Розкопували старі картопляні ями, серед гнилої і трухлої картоплі знаходили більш – менш вцілілу - і так харчувалися, - не соромиться своїх чоловічих сліз, - ох і тяжке то було моє дитинство. Із нічого, як на порожнім місці, підіймали наші батьки господарство, але якось вижили. З перемогою у війні вірили, що все погане залишилось у минулому, тому запрягалися до праці, хоча й боялися нічних гостей. Тимофійович розповідає, а очі повняються сумом і тінь жаху від спогадів сповзає на обличчя. Сльози котяться по щоках, і ніщо тут не поробиш - дитинства як такого цей чоловік й не бачив у житті...

гарячий цех, і там спокотував своє перебування у полоні. Донька розповідає, мама уважно слухає і від себе додає: "Ага, приїжджав по мене із Підмосков'я, хотів забрати із собою, а я не схотіла. А була б тепера московською дамою", - без жарту каже старенька. Хто зна, як би життя скорилося - поїдь тоді за чоловіком? А так повернувся її Олександр до дому і удвох звікували в рідній Локниці, діток зростили, тяжкою працею хліб щоденний здобували і з гіркотою кожного дев'ятого травня сумували - скільки лиха зазнав чоловік за війну, а учасником тієї війни так і не вважався. Жодного разу ніхто його і не привітав у хаті із Днем Перемоги.

– А хіба була та перемога тоді? – схитує головою баба Вера. - Ходили по лісу різні люди із зброєю. Ой, не просто нам було жити. За кожне необачне слово могли вбити, і не розберешся, як приймати і що говорити при них. Раділи Перемозі, а на ніч боялися в хаті залишитися. Немов війна і не кінчалася. Погляд голубих, як криничні кружальця, згорьованих віком очей баби Вери, сповнених добра, на мить застигає, старенька поринає у своє теперішнє, а може і минуле буття і, на кінець нашої розмови, немов би підводить підсумок: "Тяжкі то були часи: і страху натерпілися, і хвороби, і біди, а все ж роки хороші були, куди теперішнім." А мені чомусь подумалось, бо й справді так, молоді ж були і все життя - попереду...

◆ ВУСТАМИ СВИДКІВ

конфлікт поміж людей. Попереджали про небезпеку, але і з ними виникали прикросці. Коли фронт вже мав вирушати далі, дехто із солдатів попереджав людей притримати худобу у хлівах, щоб, чого доброго, не забрали із обозом. Так наша сусідка по хутору не послухалась, виїхала конем картоплю розганяти, от і забрали того коня у неї. Бігла услід за ними, прохала віддати, то там, за хутором, хтось із червоноармійців і застрелив її. Людей не було у селі. Нікому було схоронити, так і пропало тіло нещасної на болоті

- Ну, а після війни, як перемога настала, як тоді для вас жилося?

- Одразу ніби й непогано. Війна війною, а люди працювали в полі, тримали худобу, мали запаси хліба і до хліба. Було, навіть, напечуть матері із десятку буханців і ми несемо до Пінська, щоб продати. Це вже потім до Пінська купляти ходили, а зразу усього свого вистачало. Пам'ятаю, полемо із мамою льон, а перед нами пулі падають, десь далеко стріляють, а вони до нас долітають. А працювати треба ж!

- Чи не боялися вночі непроханих гостей із лісу?

- Боялися, ще й як боялися. Приходили - усе забирали, що бачили. І хто ж приходив? Свої, із других сіл. Ховалися по хуторах. А їсти хотілося, то грабили, де яка крупа, чи овечка, навіть волів і тих відбирали. Ми їх називали бульбашами, але справжніх бульбашів я бачила тільки один раз - на старий новий рік у церкві, в Локниці. Зайшли

вересні 1939 року і повільно, з року в рік, розповзалася країнами Європи, Африки, Азії. Все більше і більше країн втягувалися у смерч людиноненавистницької борні, планету колихало вогненным смерчем і долі людей, як і долі країн, змінювалися проти їх волі. Найстрашнішим явищем тієї війни було ядерне бомбардування американцями японських міст Хіросіма і Нагасакі. Коли від вибуху, ще не баченої до того часу зброї, в одну мить загинули сотні тисяч людей, а ще сотні залишилися каліками, опроміненими, без даху над головою. І тільки тоді людство схаменулося, у травні сорок п'ятого фашистська Німеччина капітулювала, згодом і Японія. Найстрашніша в історії людства Друга світова війна закінчилася. Здавалось, настав довгоочікуваний мир на землі. Але не скрізь запанував спокій. На землях України, котрі вступили у Другу світову у вересні тридцять дев'ятого, ще залишилось палахкотіти вогнище братовбивчої війни. Ще тривали визвольні змагання борців за незалежну Україну, ще палали хати по селах і плакали матері над мертвими дітьми. Людські спогади про війну - ніщо так не роз'ятрює старі рани, як погляд у ті лихі, далекі дні.

МИКОЛА ТИМОФІЙОВИЧ ГАВРИЛЬЧИК, ІЗ СЕЛА НІГОВИЩІ, мав піти у вересні тридцять дев'ятого до першого класу польської школи, натомість, пішов вже у радянську школу. Але і в ній не вчився довго. Фашистська Німеччина блискавичним ударом захопила Західні землі тодішнього СРСР і настали нові порядки. А вони, як згадує зі сльозами на очах тепер вже дідусь, були жорстокі. Навколо Ніговищ базувалися партизанські загони і фашисти, щоб відрізати партизан від допомоги місцевого населення, переселили жителів села до Пінська, в спеціальні табори. Старших людей ганяли на роботи, а діти просто так

ВІРА ІВАНІВНА ВАСЕРУК, ІЗ ЛОКНИЦІ, має вже від віку дев'яносто п'ять. Майже ціле століття стоїть перед очима. Але лихо війни - воно найбільш запам'яталось.

- І тепер бачу поляків на шляху до Храпина у вересні тридцять дев'ятого. Зі зброєю, гарматами, обозом, величезною колоною йшли вони на Захід. Ми, молодь, вибігали на край села й дивилися у слід цих колись бравих вояків, і жаль брав кожного із нас, бо ж гірка доля випала на їх. Чи могла я знати, що теж саме доведеться пережити і нам згодом. Війна наближалась до кінця, фронт прийшов у наше село, всім наказали евакуюватися. Чоловіка до цього вже забрали на війну, а я, вагітна, з усіма односельцями переселилася в Борову, подалі від передової. Там і народила свого первістка - доньку Надійку. Все було ніби добре, згодом до дому повернулися, а тут тиф почав лютувати, захворіла і я, а потім і маленька. Не пожаліла її хвороба, схоронила кровинку, так тато її і не бачив. - Старенька не ронить сліз, лишень сухим плачем схлипує все тіло. Поряд донька Ганна, біля котрої доживає віку, доповнює спогади мами, бо ж пам'ять у бабусі вже не та, що за молоду, і слух не той.

- А яка тяжка доля випала для тата, - Ганна Олександрівна втручається у нашу розмову. - Забрали його на війну і там потрапив він у німецький полон, як звільнили із полону - повернувся до дому весь у вошах і важив тільки шістнадцять кілограм. Ви тільки уявіть, здоровий молодий чоловік, а вагою менше за дитину. Розповідав, що багато наших після того полону припадали до їжі і тут же помирали, так голод змучив людей. Але на цьому поневіряння не закінчилися. Як зрадника батьківщини забрала радянська влада його на відбудову народного господарства. Потрапив він у Підмосков'я, на літейний завод, у

Хатина **ЛЕОНІДИ ОЛЕКСАНДРІВНИ КИРИЛЮК** стоїть в морочному на самому краєчку села. Вона останньою у селі проводить сонце за обрій, а з ним і новий прожитий день. А їх за плечима баби Лявосі, як зовуть її у селі, аж дев'яносто один рік. І все, що було за життя, пам'ятає, немов із книжки прочитане, кожен подій, кожен людину, все, що в радощах і бідах пережила вона і люди, закарбувалось у пам'яті.

- Чи пам'ятаю кінець війни, питаєте? А як же, все пам'ятаю, такого забути не можна. Я дівкою була, коли фронт у сорок четвертому прийшов до нас. Орудіє й солдати за селом від Новорічці стояли, а ми, молодь, допомагали їм рити окопи із боку Сенчиць, бо там ще німці були. На щастя, так ніхто і не стріляв із них, хоча людей виселили як біженців до Млинка. Наша сім'я не поїхала, ми тоді на хуторі жили, то тато залишився із нами і ми наглядали за порожніми хатами, допоки усі не повернулися.

- Чи не страшно було залишатися?

- Ой, усього було. Щоправда, солдати до нас відносилися добре. Самі прохали людей відійти далі від передової, приходили за їжею, просили хліба напекти, навіть за скривджених заступалися, як виникав

башами, але справжніх бульбашів я бачила тільки один раз - на старий новий рік у церкві, в Локниці. Зайшли ми з хутора на службу, аж там в церкві стоять строєм хлопці - молоді, здорові, а люди шепчуть: "Бульбаші прийшли". Нічого, відстояли вони службу і пішли своєю дорогою...

- Скажіть, а звідкіля люди дізналися, що війна закінчилась?

- Навіть не знаю. Просто говорили, переказували один одному, тішилися і раділи, що вже буде мир. Але не скоро він настав. Багато наших людей ще було вбито. Моєї тітки сина, у п'ятнадцять років, нібито за те, що доносив у Заріччя на бульбашів. А він у тому Заріччі жодного разу не був. І тітку застрелили, коли плакала і кляла вбивць над тілом сина. Отаке воно робилося! Не дай, Бо-же, щоб повторилося. Не дай, Боже..!

- А про ядерне бомбардування японських міст коли ви почули?

- Тоді, коли й бомбили. Ні радіо, ні газет не було, а люди переказували, що є оружжя, від котрого помирати будуть страшною смертю, діти народжуватися не будуть, волосся із голови випадатиме. Лякали один одного, то і боялися усього.

Баба Лявося лине спогадами, зітхає і жаліє жертв тієї війни, і все порівнює до теперішнього часу:

- Хто думав, що знову у нас будуть воювати? Видно, не навчила та війна людей цінувати мир. А чого навчлась, коли люди тепер якись злі робляться, зависні, жадні, одинокі, самі по собі, то ж мусить щось із цього вийти.

Не погодитися із думкою старенької бабусі не можливо, бо так воно і є, лишень прийде у людське життя хиба, дивись, і війна вже розгоряється. Не вчить нас історія нічому, не вчить! А щоб навчила, то прислухаймося до спогадів живих ще свідків далеких вогнених років, прислухаймося, переймаймо і навчаймося, бо ж ціннішого за мир нічого у світі немає.

Павло ДУБІНЕЦЬ